

Univerzita Karlova

Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie se zaměřením na vzdělávání

Michaela Urbanová

Čtení krajiny očima žáků základní školy

Reading Landscape by elementary school pupils

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Měkota

Praha, 2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci zpracovala samostatně, a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 30. 7. 2019

.....

Michaela Urbanová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Tomášovi Měkotovi za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Děkuji všem zúčastněným žákům za spolupráci. A v neposlední řadě děkuji také rodině a přátelům za podporu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá geografickou dovedností čtení krajiny vztaženou na žáky základních škol. Zaměřuje se na definování krajiny, její typologii a způsoby čtení krajiny. Výzkum probíhal formou pozorování 20 žáků na stanovené trase a vyhodnocením pracovních listů. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem žáci vnímají krajinu, jak ovlivňují osobní faktory jejich pozorování a především byl cíl přispět k hlubšímu pochopení této dovednosti. Z výzkumu vyplývá, že žáci nemají se čtením krajiny mnoho zkušeností a v určitých znalostech a dovednostech mají nedostatky.

Toto vyhodnocení je užitečné jak pro samotné žáky, tak pro učitele a mělo by dát impuls k tomu, se tímto tématem více zabývat.

Klíčová slova: krajina, čtení krajiny, žáci základní školy

Abstract

This bachelor thesis is concerned with the geographical ability of understanding immediate landscape, and specifically on primary school pupils. It focuses on defining landscape, its typology and the ways of reading the landscape. The research consisted of observing a group of 20 pupils on a set field trip route, and the subsequent evaluation of the worksheets they were asked to fill in. The aim was to find out, how the pupils perceive the landscape, how different individual characteristics influence their perception, and chiefly the thesis aimed to aid in deeper understanding of this skill. The research shows that pupils do not have much experience with the task and they lack certain skills and abilities. The conclusion can be useful both to the pupils as well as the teachers, and it should help rouse interest for this topic.

Keywords: Landscape, Reading of Landscape, Primary School Pupils

Seznam tabulek, grafů a obrázků:

Tabulka 1: Typologie krajiny Kolejky (2013)

Tabulka 2: Pojem krajina

Tabulka 3: Co si představuješ pod pojmem „čtení krajiny“?

Tabulka 4: Orientace - Bohnice

Tabulka 5: Vzhled obce

Tabulka 6: Změna využití budov v obci

Tabulka 7: Využití svahů

Tabulka 8: Stáří území

Tabulka 9: Orientace – Vltava

Tabulka 10: Vznik a osídlení srázu

Tabulka 11: Orientace z vyhlídky

Tabulka 12: Vliv eroze

Graf 1: Poměr žáků znajících a neznajících pojem „čtení krajiny“

Graf 2: Udržitelnost zeleně

Obrázek 1: Trasa výzkumu

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	9
1.1 Pojem krajina.....	9
1.2 Typologie krajiny.....	11
1.3 Čtení krajiny.....	15
1.3.1 Faktory čtení krajiny.....	16
1.3.2 Přístupy ke čtení krajiny.....	17
2 Metodika výzkumu.....	19
2.1 Průběh výzkumného projektu.....	19
2.2 Výzkumný vzorek.....	19
2.3 Trasa výzkumu.....	19
2.4 Pracovní list.....	20
2.5 Vyhodnocení výsledků výzkumu.....	23
3 Výsledky.....	24
3.1 Výsledky jednotlivých otázek z pracovního listu.....	24
3.2 Kategorizace otázek.....	40
3.2.1 Znalosti.....	40
3.2.2 Dovednosti.....	41
3.2.3 Hodnocení výsledků kategorií.....	42
3.3 Vliv osobních faktorů na čtení krajiny.....	42

4	Závěr.....	43
	Seznam literatury a zdrojů.....	44

Úvod

Tématem této práce je čtení krajiny očima žáků základních škol. Tento pojem vyjadřuje velmi komplexní pozorování a vnímání krajiny v rámci několika přístupů. Čtení krajiny vidím jako jednu z nejzajímavějších a nejdůležitějších dovedností geografického směru, která je velmi užitečná a měla by se rozvíjet. Čtením krajiny rozšiřujeme všeobecné znalosti, zlepšujeme kritické myšlení a smyslové vnímání a napomáhá k pochopení různých souvislostí. Jedná se o velmi obohacující dovednost. Proto je důležité zjistit, jak se k tomuto tématu a k této dovednosti staví žáci, a také inspirovat dnešní učitele geografie, aby se rozhodli tomuto tématu v rámci výuky více věnovat.

Hlavním cílem práce je přispět k hlubšímu pochopení dovednosti číst krajinu u žáků základních škol. Cílem je zjistit, zda vnímají krajinu v souvislostech a jak osobní faktory ovlivňují jejich pozorování krajiny.

První část práce tvoří teoretický základ, kde je nastíněno definování krajiny, její typologické rozčlenění a charakteristika pojmu čtení krajiny s jeho faktory a přístupy. Druhou část tvoří metodika práce, kde je popisován postup výzkumu a skladba pracovního listu. V poslední, třetí, části je vyhodnocen praktický výzkum, a to na základě pozorování a výsledků z pracovního listu žáků.

1 Teoretická část

V této kapitole se věnuji základním pojmům, které jsou hlavním tématem praktické části o čtení krajiny. Jsou představeny různé přístupy k vymezení těchto pojmů a především je vyjasněno jejich užití v práci.

1.1 Pojem krajina

Definovat přesně pojem krajina je poměrně složitá záležitost, jelikož existuje hned několik přístupů a vědních oborů, který tento pojem dokážou charakterizovat. Jedná se například o přístupy historické, fyzicko-geografické, socioekonomické, politické, filosofické nebo emocionálně subjektivní přístupy, které se velmi často propojují. Práce ukazuje z geografického hlediska především přístup fyzicko-geografický a socioekonomický. Pojem krajina je velmi široký a každý si pod ním může představit něco jiného. Proto je důležité si na začátek uvést několik definic dle jednotlivých děl a přístupů pro přesnější nastínění významu tohoto pojmu. Jeho různorodé vnímání se odráží i do praktické části v odpovědích žáků.

Jako propojení přístupu fyzicko-geografického a socioekonomického můžeme brát definici autora nejvýznamnějšího českého díla této tematiky - Principy a problémy geografického studia krajiny Zdeňka Kučery. Krajinu zde přirovnává k určité části prostředí. Na základě provedené diskuze v díle Kučera (2010, s. 161) krajinu definuje „*jako určitým způsobem a v daném společenském a kulturním kontextu vnímanou, interpretovanou a měnící se část prostředí, která má svou formu, funkci, význam a hodnotu a jejíž jsme z určitého pohledu nedílnou součástí, ale zároveň se vůči ní dokážeme vymezit*“. Tuto definici ovlivňují přístupy ke krajině rozebírané v jeho díle, ze kterých zároveň vychází zde uvedené jednotlivé pojmy, které mají širší význam.

S podobným propojením zmíněných dvou přístupů pracuje definice Jaromíra Kolečky (2013, s. 6), „*že krajina je územní celek kvalitativně se lišící od sousedních celků*“. Vyznačuje se stejnými charakteristickými prvky, kterými je například stejný předchozí vývoj či stejná dynamika stavů a procesů. Krajiny se navzájem rozdělují krajinnou hranicí, kde se mění definiční prvky.

Podobnou charakteristiku a přístup má definice, kde krajinu chápeme jako „*geneticky stejnorodý celek uvnitř přirozených hranic s určitou strukturou a s určitým charakterem vzájemných vztahů jednotlivých uvažovaných složek*“ (Říha 1974 in Havrlant, Buzek 1985, s. 9).

Již zmíněný Kolečka se k pojmu krajina vyjadřuje v dalším velmi významném díle, které se podrobně krajinou zabývá - v Atlase krajiny (2010) vydaný Ministerstvem životního prostředí. Krajinu zde například přirovnává ke *geosystému* a definuje ji jako celek budovaný geosystémy, z nichž každý ovlivňuje své stavební prvky. Jednotlivé geosystémy jsou v celku spojeny vazbami, jako jsou například informační či energetické toky (Kolečka 2010).

Dalším velmi komplexním pohledem, který také spojuje fyzicko-geografický a socioekonomický přístup, je *krajina jako specifický celek*. Má totiž určitou strukturu, která se neustále mění a vyvíjí. Krajina je plná protikladů a to ji dává charakteristickou rozmanitost. Zachycuje jednak přírodu i lidi, přítomnost i minulost, jak fyzické znaky, tak znaky společenské a jejich hodnoty (Kučera 2009).

S převládajícím fyzicko-geografickým přístupem se setkáváme v publikaci s názvem *Životní prostředí*. Zde krajinu uvádějí *jako část ohraničeného zemského povrchu, který je ovlivňován působením abiotických činitelů, kteří zároveň podmiňují vývoj a život organismů, a ti zpětně ovlivňují neživé prostředí* (Madar, Pfeffer 1973). Za abiotické činitele považujeme sluneční záření, vodu, vzduch a půdu.

Zajímavý subjektivně emoční přístup zmiňuje opět Kolečka v Atlase krajiny. Přirovnává krajinu ke scénérii označující *jako emotivní vnímání krajinného prostoru z místa příznivého výhledu*. Přesněji řečeno jde o průmět výhledu na krajinu do roviny kolmé linie spojující zrak pozorovatele či snímací technologie, s jednotlivými body pozorované krajiny postavené mezi krajinou a pozorovatelem (Kolečka 2010). Při přístupu ke *krajině jako scénérie* je důležité si uvědomit, že hlavním smyslem, kterým krajinu vnímáme, je zrak. Vnímáme ji jako část okolního prostředí oddělenou od naší osoby. A musí zde být nějaká minimální vzdálenost. Jsme-li v uzavřené budově či pokoji, okolní prostředí jako krajinu nebudeme pravděpodobně vnímat. Naproti tomu výhled z okna budeme brát jako scénérii skládající se z několika prvků. Pro vnímání krajiny je zásadní tyto prvky dávat souvislostí a propojit je do určitého celku (Kučera 2009).

Je důležité uvést i definici právní, která podle platné legislativy České republiky zní: „*Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky*“ (zákon č 114/92, § 3, odst.1, písm. m). Podle Evropské úmluvy o krajině (2010) definujeme krajinu takto: „*Krajina znamená část území tak, jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů*“. Zde se setkáváme opět s propojením fyzicko-geografického a socioekonomického přístupu.

Jak jsem již na začátku zmiňovala, je opravdu mnoho přístupů, jak pojmout krajinu. Tento aspekt zároveň odráží rozmanitost vnášenou do tématu této práce - do čtení krajiny. V této kapitole jsou zmíněny především definice s fyzicko-geografickým a socioekonomickým přístupem, které se nejvíce vyskytují i ve výsledcích výzkumu.

1.2 Typologie krajiny

Typologie krajiny úzce navazuje na předchozí kapitolu, protože jsou to právě druhy a typy krajiny, které ovlivňují její charakter a definování. Každý opět může vnímat rozdělení krajiny poměrně různě, ovšem existují tematické vlastnosti, které krajinu charakterizují, a proto ji můžeme rozdělit do daných typů. Různí autoři se liší přístupy k typologii krajiny. Shodnou se na určitých charakteristikách krajiny, ovšem jejich klasifikace je odlišná. Možností, jak rozdělit krajinu je několik. Níže si představíme typy krajin užitečné pro tuto práci.

Jako základní rozdělení krajiny se uvádí dva typy krajiny podle intenzity vlivu člověka:

1. Přírodní krajina
2. Kulturní krajina

Oba typy se vyznačují velikou pestrostí a existuje mezi nimi řada přechodů, které ovlivňují charakter kulturní krajiny. Rozlišit zcela přírodní krajinu od zcela kulturní můžeme hlavně díky vzhledu krajiny, za kterým se ovšem skrývá složitý systém jevů a struktur.

Dle Kolečky (2013) můžeme dále rozdělit krajinné typy takto:

A. Přírodní krajina:

Ze všech typů krajín si nejvíce udržuje člověkem nedotčený charakter a strukturu. Vznikla výhradně působením přírodních faktorů, jejich působením se řídí a zachovává si je. Jedná se o základní krajinný typ, ze kterého se vyvinuly všechny ostatní. V současné době je poměrně vzácný jak z globálního, tak celostátního měřítká. Příkladem těchto krajín jsou různé periferní oblasti jednotlivých azonálních pásů a obtížně přístupná místa.

B. Přírodě blízká krajina:

Představuje území, kde se dění řídí především přírodními procesy a faktory, ovšem v jeho struktuře mohou být patrné známky lidské činnosti. V současné době je však člověkem nevyužíváno. Stopy lidské přítomnosti spočívají zejména ve změně reliéfu, v dnešní době rozrušované a zahlazované. Dříve se jednalo například o vojenské objekty, těžební či zemědělské úpravy povrchu, hrobky atd. V Česku se takovouto krajinou můžeme setkat hlavně v národních přírodních rezervacích, kde je patrná dřívější činnost člověka.

C. Produkční kulturní krajina:

V této krajině hrají rozhodující úlohu přírodní složky, avšak člověkem je vhodně využívána, aniž by narušil míru jejího zachování. Člověk se zapojil do biologického cyklu bez většího narušení krajiny a využívá její produkční schopnost v oblasti biomasy. Do krajiny zapojil náhradní ekologická umělá společenstva, díky nimž může odebírat část biomasy. Odejmuté látky pak nahrazuje například hnojením. Jako příklad náhradního společenstva můžeme uvést ovocné sady v lesních geomech. Podobně člověk ovlivnil i vodní režim, část vody odebírá i pro svoje potřeby. Obecně platí, že zde byla výrazně změněna biotická složka a na jejím místě člověkem vybudována druhotná struktura krajiny.

D. Kulturní krajina regulovaná:

Jedná se o oblast, kde sice převládají přírodní faktory, je zachována abiotická část krajiny, ale člověk sem vnesl takové činnosti a aktivity, které si vyžádaly vybudování nových objektů. Ty umožňují vybírat člověku, kdy a kde budou přírodní procesy „spuštěny“. Jsou to například umělé vodní nádrže, skleníky, zavlažované plochy, uměle osvětlované plochy. Částečně se podobají přírodním systémům, ale člověk je reguluje podle svých potřeb. Důvodem regulace je zvýšení produkce biomasy, energie, vody za efektivního využití vlastních prostředků.

E. Kulturní krajina technická:

Představuje takové území, kde člověk kontroluje rozhodující procesy a aktivně mění většinu z přírodních složek krajiny a vše podřizuje výběru účelových funkcí. Nelze se však úplně vyhnout působení přírodních faktorů (sluneční radiace, vítr). Jedná se o silně industrializované, urbanizované, těžební a dopravní území. Dynamika krajiny zde plně podléhá zájmům člověka. Mimořádně však mohou mít přírodní procesy negativní dopad na technickou stránku krajiny (záplavy, zemětřesení, mrazy).

Výše popsaná typologie je přehledně a stručně shrnuta v tabulce 1.

Tabulka 1: Typologie krajiny dle Kolejky (2013)

	vliv člověka	využití člověkem	krajina se řídí podle	Příklad
přírodní krajina	žádný	nevyužívaná	zcela podle přírodních procesů	periferie tropického lesa
přírodě blízká krajina	malý	nevyužívaná	převážně podle přírodních procesů	národní přírodní rezervace
produkční kulturní krajina	střední	časté, vhodné	převážně podle přírodních procesů	ovocné sady
kulturní krajina regulovaná	střední	časté	podle přírodních procesů i člověka	zavlažované plochy
kulturní krajina technická	velký	velmi časté	podle člověka	urbanizované prostředí

Zdroj: vlastní zpracování

Toto rozdělení si dle Kolejky (2013) zakládá především na objektivitě a emocionálním nezabarvení. Je postaveno na vlivu člověka v krajině, který se časem stále zvyšuje.

U jiných autorů se můžeme setkat i s dalšími typy především kulturní krajiny. Ty však každý člověk z rozdílného oboru může vnímat úplně jinak, tudíž je zabarveno emocemi a subjektivitou.

Pro tuto práci je však důležité více si nastínit typologii krajiny kulturní, jelikož s těmito pojmy budeme pracovat v praktické části. I když se jedná o rozdělení poměrně subjektivní, dají se nalézt společné charakteristiky. Kulturní krajinu dělíme zejména podle míry narušení a způsobu lidského vlivu nebo podle způsobu využití:

1. dle míry narušení (Sklenička 2003):

- 1.1. *kultivovaná krajina* – hospodářská činnost člověka zde probíhá v souladu s přírodou.
- 1.2. *degradovaná krajina* – tato krajina je poškozena člověkem, ovšem je možná její náprava autoregulační schopností.
- 1.3. *devastovaná krajina* – jedná se o zpusťšenou a neobnovitelnou krajinu. Zúrodnit se dá jen pomocí zásahu člověka (rekultivací).

2. dle míry a způsobu lidského vlivu (Forman, Godron 1993):

- 2.1. *obhospodařovaná krajina* – jedná se o krajinu s extenzivním využíváním. Dominují zde lesy a pastviny a záměrně se zde obhospodařují preferované druhy. Osídlení se zde vyskytuje velmi sporadicky. Příkladem jsou horské oblasti.
- 2.2. *obdělávaná krajina* – je to intenzivně využívaná krajina s převládajícími obdělávanými plochami, mezi kterými se nachází vesnice.
- 2.3. *příměstská krajina* – tvoří přechod mezi městem a volnou krajinou. V současnosti díky suburbanizaci zde dochází k velkým změnám.
- 2.4. *městská krajina* – jedná se o člověkem přeměněnou krajinu, kde je zcela potlačena půda i biota. Převládá zde hustá zástavba a umělé nepropustné povrchy.

3. dle způsobu využití (Demek 1999):

- 3.1. *lesohospodářská krajina* – v této krajině převládá les, který člověk využívá, vysazuje a ošetřuje. Můžeme ji chápat jako užitečné lesní plantáže k pěstování dřeva pro stavební a další účely.

- 3.2. *zemědělská krajina* – do tohoto typu krajiny patří pole, louky, pastviny, sady a vinice. Lidé ji chrání a pečují o ni. Současným trendem je zvyšování úrodnosti, například pomocí hnojiv nebo zavlažování.
- 3.3. *těžební krajina* – jedná se o velmi narušenou krajinu vlivem povrchové i podpovrchové těžby. Lidé se snaží o rekultivaci této krajiny, zarovnávají poškozené území vrstvou půdy a vrací ji zeleň.
- 3.4. *sídelní krajina* – tato krajina má člověkem velmi značně změněnou přírodní složku. Řadíme sem krajinu městskou a vesnickou. Městská krajina má vlivem výstavby a dalších faktorů typické městské teplejší podnebí (městský tepelný ostrov). Vykytuje se zde také větší znečištění než ve výše uvedených krajinách.
- 3.5. *průmyslová krajina* – vlivy průmyslu na krajinu jsou velmi široké, dochází ke změnám georeliéfu, vodstva, půd i bioty. Jedná se například o průmyslové plošiny, haldy nebo skládky průmyslového odpadu.
- 3.6. *vodohospodářská krajina* – tyto krajiny vznikají například regulací vodních toků, výstavbami rybníků a přehrad.
- 3.7. *dopravní krajina* – jsou to krajiny vybudované pro dopravu vzdušnou, vodní, pozemní i podzemní.
- 3.8. *rekreační krajina* – jedná se o rozmanité krajiny, které mají některé charakteristické prvky, jako jsou například hřiště, koupaliště, turistické stezky, ubytovací komplexy, pláže atd.
- 3.9. *vojenská krajina* – vznikají činností vojsk. Můžeme je rozdělit na současné a historické. Vyskytují se zde svérázné tvary, například valy, hradby, bunkry, příkopy či zákopy.

K typologii krajiny opět existuje několik přístupů z pohledu různých autorů. Pro mou práci jsou užitečné právě výše zmíněné klasifikace a především rozdělení kulturní krajiny, které využívám ve svém výzkumu.

1.3 Čtení krajiny

Výše uvedené teoretické náhledy se v praxi dají využít právě pomocí činnosti nazývané čtení krajiny. Tento pojem není nikde úplně přesně definován a literatury k tomuto tématu je málo. Každý si, jako v předešlých případech, může udělat vlastní představu o tomto pojmu. Dá se říci, že by neměla existovat špatná charakteristika, jelikož je to velmi subjektivně vnímaná

činnost. Obecně lze říci, že čtením krajiny se rozumí subjektivní pohled na krajinu, její vnímání lidskými smysly, pozorování jejích změn v čase, sledování krajinných souvislostí a přemýšlení o krajině bez větších odborných znalostí. Tuto dovednost ovlivňuje několik faktorů, které mohou měnit celkový výraz krajiny a její vnímání (Tesařová 2012).

Předpokladem pro čtení krajiny může být čtení z fotografie. Určitou podobnost zde lze vnímat, ale samozřejmě je logické, že vliv určitých faktorů zde chybí. Na čtenáře z fotografie nepůsobí vnější faktory krajiny jako je počasí a nemůžeme například změnit místo pohledu na krajinu. Jedná se o takzvanou vizuální gramotnost, která je především pro geografa velmi důležitá. Samotné vizuální prostředky jsou hodnotnými nositeli informací (Boháček, Řezníčková 2010).

1.3.1 Faktory čtení krajiny

Vliv nejrůznějších faktorů je pro čtenáře krajiny velmi zásadní a hraje velkou roli. Dva lidé mohou krajinu vnímat odlišně, když se bude jednat o stejný pohled. Dokonce jeden člověk vnímá krajinu rozdílně v různých chvílích. Faktorů, které vnímání a čtení krajiny ovlivňují, je celá řada, proto se pokusím je přibližně kategorizovat (Svobodová 2011):

- Osobnost čtenáře, emoční rozpoložení čtenáře, zájmy čtenáře, znalosti čtenáře:
Vliv samotného člověka na čtení krajiny je zásadní, jeho osobnost a rozpoložení ovlivňují, s jakým pocitem krajinu pozoruje. Pokaždé má například náladu sledovat něco jiného a něco naopak přehlížet. S tím souvisí i zájmy a povolání čtenáře, které ovlivňují jeho interakci k různým prvkům krajiny. Znalosti čtenáře krajiny jsou důležité, protože to je hlavní aspekt pro širší myšlení a spojování prvků a jevů do souvislostí. Tato kategorie, kde hlavním faktorem je sám čtenář, dokazuje velkou subjektivitu čtení krajiny a její rozmanitost. Dalo by se říci, že se jedná o takzvané vnitřní faktory.
- Místo pozorování:
Dalším zajímavým faktorem je místo, odkud krajinu pozorujeme. Je zřejmé, že pokud krajinu pozorujeme z výšky, vnímáme ji jinak, než přímo ze země.

- Měřítko krajiny:
S místem pozorování souvisí i měřítko krajiny. Z výšky většinou dohlédneme dále, a proto se naše měřítko pro čtení krajiny zvýší. Krajina působí jinak, pokud ji pozorujeme jako široký výhled, nebo naopak, pokud sledujeme nějaké místo detailněji.
- Atraktivita krajiny:
Atraktivita krajiny je motivačním faktorem pro čtení krajiny. Je zajímavější číst pestrou krajinu, kde narazíme na více obohacujících prvků, než krajinu jednotvárnou.
- Počasí při čtení krajiny:
V neposlední řadě počítáme s vlivem počasí, které se může odrazit na působení samotné krajiny, ale také na naladění čtenáře.

Lze shrnout, že se všechny navzájem propojují a společně tvoří každé čtení krajiny jedinečné.

1.3.2 Přístupy ke čtení krajiny

Přístupy ke čtení krajiny se dají odvodit od výše zmíněných přístupů k definování krajiny. To, jak vnímáme samotný pojem krajiny, může ovlivňovat, jak krajinu budeme pozorovat a jak o ní budeme přemýšlet. Proto se tyto hlediska poměrně shodují. Pro tuto práci jsou důležité zejména tři širší přístupy:

- Fyzicko-geografický přístup
- Socioekonomický přístup
- Historický přístup

Fyzicko-geografickým přístupem je myšleno vnímání krajiny jako přírodní entity, její formování a dynamika procesů. Patří sem vliv všech fyzicko-geografických sfér (litosféra, biosféra, pedosféra, hydrosféra, atmosféra). Opačným vnímáním krajiny je přístup socioekonomický, který zahrnuje vliv průmyslu, zemědělství, dopravy, urbanizace, lesnictví, turismu, rekreace a ekologie (Buzek 1985). Třetím bodem, který může vlastně zahrnovat oba dva předchozí, je přístup historický. Tímto přístupem je myšleno vnímání krajiny v určité časové souslednosti a vnímání změn v čase. Snažit se brát v potaz různé dějepisné milníky a přemýšlet v historických souvislostech. Tento přístup můžeme přirovnat k takzvané „paměti

krajiny“, kterou ovlivňují tyto aspekty a zároveň i subjektivní pohled na základě vzpomínek (Kučera 2009).

Ve své práci se snažím pracovat se všemi přístupy a otázky na žáky v pracovním listě směřovat do všech těchto sfér.

2 Metodika výzkumu

Tato kapitola přibližuje průběh celého výzkumu a podrobně popisuje všechny jeho jednotlivé části v daných podkapitolách. Jedná se o kvalitativní výzkum, který byl prováděn formou pozorování a vyhodnocením jednotlivých pracovních listů.

2.1 Průběh výzkumného projektu

Tento výzkum je založen na otázce, jak žáci základních škol zvládají dovednost čtení krajiny a jakým způsobem na krajinu pohlížejí. Praktická část spočívala v tom, že výzkumný vzorek žáků základní školy (viz kap. 2.2) absolvoval předem zmapovanou procházku po krajině, která je atraktivní a vhodná pro zajímavé čtení krajiny (viz kap. 2.3). Žáci měli za úkol na základě vstupních a průběžných informací vyplnit co nejobsáhleji pracovní list s jednotlivými otázkami (viz kap. 2.4). Úkolem výzkumníka bylo nejen žáky seznámit s pracovním listem, ale zároveň je šetrně navádět k souvislostem a odpovědím, a především zaznamenávat jejich chování, snahu o hledání odpovědí, a jak moc a jakým stylem jsou žáci schopni číst krajinu.

2.2 Výzkumný vzorek

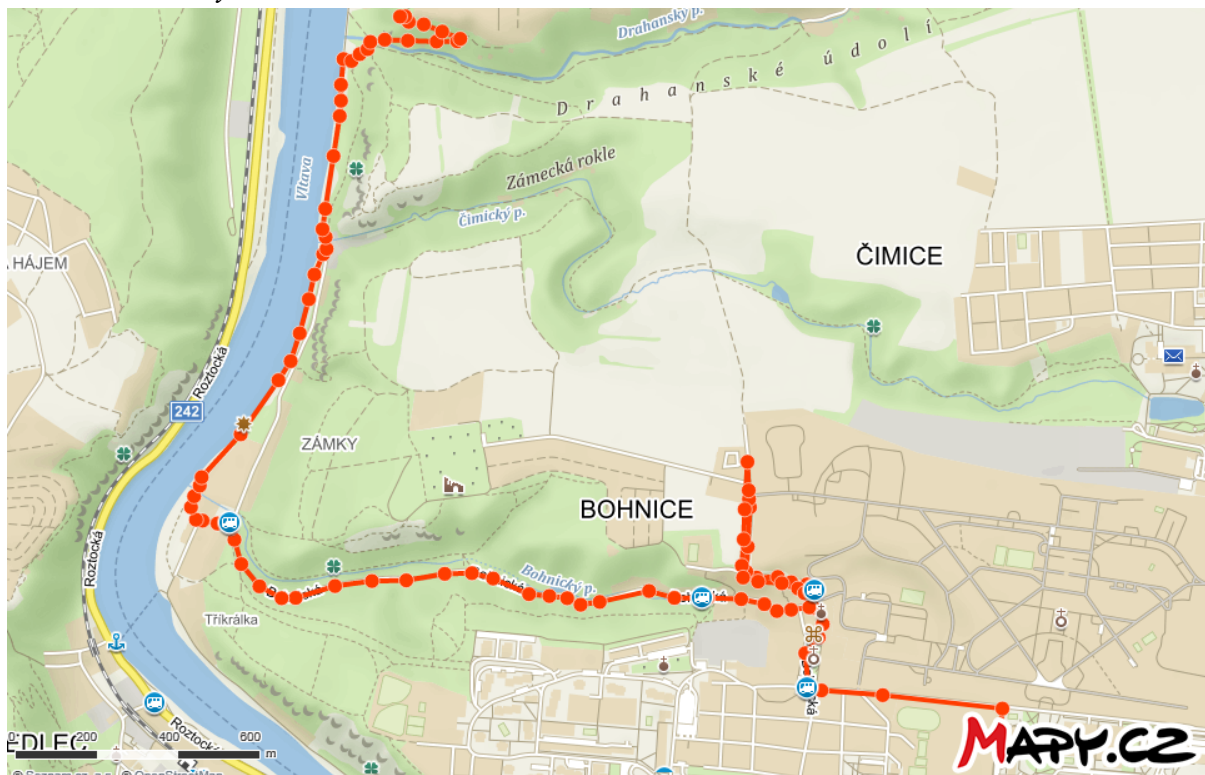
Jak je již patrné z názvu práce, výzkumným vzorkem byli žáci pražské základní školy. Jednalo se o jednu třídu, která tento rok dokončila osmý ročník. Praktické části se zúčastnilo 20 žáků ve věku 14 až 15 let, z toho 17 dívek a 3 chlapci. Všichni byli předem seznámeni s průběhem výzkumu, s jeho anonymitou a s účastí souhlasili žáci i jejich rodiče.

2.3 Trasa výzkumu

Celý výzkum se konal v městské části Praha 8, konkrétně na území Bohnic a Čimic, jak je patrné z níže uvedeného obrázku (Obr.1). Trasa začínala u Gymnázia Ústavní a vedla ulicí Ústavní podél Psychiatrické léčebny Bohnice, po které jsme pokračovali do hlavní části Starých Bohnic, kde žáci pracovali s první částí pracovního listu. Poté trasa vedla ulicí U Drahaně, která směřuje k přírodnímu parku Drahaň-Troja, ovšem výzkumná trasa nevedla až tam. Proběhla zastávka u místního statku Bohnické léčebny s průzkumem okolní krajiny, kde žáci mohli doplnit své poznatky k první části pracovního listu. Poté trasa pokračovala zpět k ulici Bohnická. Tato ulice vedla trasu Bohnickým údolím souběžně s korytem

Bohnického potoka až k řece Vltavě. Kolem Vltavy trasa pokračovala po pravém břehu, přes osadu Zámky, kde proběhla zastávka a žáci měli větší možnost doplnit své pracovní listy. U blízkého rozcestí trasa odbočila směrem k Drahaňskému údolí a pokračovala lesem na Vltavskou vyhlídku Ke Špičce, kde byl konečný bod výzkumné trasy a žáci zde dokončovali práci s pracovním listem. Výzkum probíhal v létě v jednom dni a celá trasa se stihla za jedno dopoledne. Po celou dobu výzkumu bylo jasno a slunečno.

Obr.1: Trasa výzkumu

Zdroj: Mapy.cz

2.4 Pracovní list

Před začátkem výzkumu byl žákům rozdán pracovní list s danými otázkami a úkoly. Předem byli seznámeni s každou z otázek a bylo jim vysvětleno, co se od nich očekává. Prostor pro případné dotazy jim také byl poskytnut a všechny nejasnosti vysvětleny.

Pracovní list byl rozdělen do čtyř částí. V první části byly zjišťovány některé osobní údaje žáka. Cílem těchto otázek je nalézt případnou závislost a ovlivnění čtení krajiny těmito faktory.

Druhá část se netýkala přímo čtení krajiny, nýbrž zde respondenti měli odpovědět na význam pojmů krajina a čtení krajiny:

1. *Jak bys charakterizoval pojem krajina?*
2. *Slyšel jsi někdy o pojmu „čtení krajiny“?*
3. *Co si pod tímto pojmem představuješ?*

Bylo důležité zjistit, zda žáci vůbec o čtení krajiny slyšeli, protože to může mít vliv na pozorování výzkumníka. Pro tuto práci bylo zároveň užitečné zjistit, co si žáci představují pod jednotlivými pojmy.

Další dvě části jsou rozděleny podle dvou větších území, kde se výzkum konal, s čímž souvisí i vlastní kategorie čtení krajiny a to část socioekonomická a část fyzicko-geografická.

Oblast obce Staré Bohnice patřila do první části, kde žáci měli řešit otázky spíše v socioekonomických souvislostech, s výjimkou otázky první:

1. *V jaké části Prahy se nacházíme (světové strany)? Na jakou světovou stranu směřujeme cestou od psychiatrické léčebny ke Starým Bohnicím?*
2. *Jak na tebe působí část Starých Bohnic? Jaké pocity v tobě vyvolává novější sídliště Bohnice? Zkus porovnat a vymysli klady a zápory těchto dvou částí.*
3. *Zmapuj, vymysli a zkus dokázat, jak moc se podle tebe změnil „vzhled“ obce (výskyt historických staveb, architektura, rekonstrukce atd.).*
4. *Změnilo se podle tebe využití (funkce) různých budov? Pokud si myslíš, že ano, vymysli důvody, proč k tomu došlo.*
5. *Najdi důkazy o různých současných i minulých funkcích obce (obytná, zemědělská, kulturní atd.).*

Zde bylo cílem respondentům naznačit, jakým směrem by se mohli ubírat při čtení krajiny, zároveň ovšem nechat prostor pro vlastní myšlení a čtení krajiny. Otázky byly určeny pro obsáhlejší odpovědi.

V poslední, třetí, části se jednalo o úkoly především s fyzicko-geografickým kontextem a to na území Bohnického údolí a Vltavské vyhlídky. Jednalo se o tyto otázky:

1. *Čím si myslíš, že je zapříčiněno, že má tato oblast velkou hustotu zeleně? Myslíš si, že je to udržitelné do budoucna?*
2. *Vymysli možné využití svahů Bohnického údolí a zdůvodni. Zkus uvést místo z blízkého okolí, kde se svahy využívají.*
3. *Jak staré může být toho území, jaké horniny se zde mohou vyskytovat a co ovlivňuje dnešní podobu tohoto údolí?*
4. *Na které straně Vltavy se nacházíme? Podle čeho jsi to poznal/a? Kterým směrem se řeka teče?*
5. *Jakou funkci podle tebe měla zchátralá budova na pravém břehu Vltavy, okolo které procházíme? Po vysvětlení funkce vymysli důvody výstavby této budovy právě na tomto místě a důvody pozdějšího nevyužívání.*
6. *Co mohlo ovlivnit vznik skalnatého srázu nad Vltavou? Byla podle tebe tato vyvýšenina dříve obývána? Pokud si myslíš, že ano, uveď přibližnou dobu osídlení, důvody, popřípadě typ osídlení.*
7. *Na kterou světovou stranu se z vyhlídky díváme a jakou část Prahy vidíme?*
8. *Jak ovlivnila erozní činnost Vltavy podobu této krajiny?*
9. *Existují nějaká rizika pro toto území na základě blízkosti Vltavy a jejích přítoků?*

V těchto otázkách mohly být odpovědi poměrně jasnější. Cílem bylo spíše aplikovat získané znalosti a dovednosti do praktického využití, ovšem i to je čtení krajiny.

Pracovní list měl komplexně vystihnout, co vše se může skrývat pod pojmem čtení krajiny a jaké existují přístupy k této dovednosti (viz kapitola 1.3.2). Otázky byly v průběhu výzkumu doplňovány o informace, které měly žáky přiblížit k nějaké aktivitě a odpovědím, jelikož si v nemalém množství případů nevěděli příliš rady. Výsledky výzkumu představí další kapitola (kapitola 3).

2.5 Vyhodnocení výsledků výzkumu

Jelikož se jednalo o kvalitativní výzkum s otevřenými odpověďmi, bylo zapotřebí si pro vyhodnocení výsledků daných otázek vytvořit určité kódy. Odpovědi byly rozděleny do skupin podle podobných rysů, a pro každou skupinu bylo zvoleno obecnější označení. Výsledky se tak dají vyjádřit přehledněji, například v podobě grafu nebo tabulky. Jednotlivé kódy zmiňuji u vyhodnocení otázek (kapitola 3.1).

3 Výsledky

V této kapitole jsou uvedeny výsledky kvalitativního výzkumu, kde žáci základní školy byli pozorováni při čtení krajiny. Hlavní částí je vyhodnocení otázek z pracovních listů, které byly součástí této praktické části práce. Z pracovních listů se dozvídáme o vědomostech žáků, o pohledu na hlavní pojmy, o způsobu a schopnosti čtení krajiny, ale také například o možné závislosti či souvislosti mezi zájmy žáků a čtením krajiny nebo o případném vlivu povolání rodičů na tuto dovednost.

3.1 Výsledky jednotlivých otázek z pracovního listu

Jak bys charakterizoval/a pojem krajina?

Tab. 2: Pojem krajina

Jak bys charakterizoval/a pojem krajina?	počet odpovědí
přírodní oblast	8
rozsáhlý prostor	3
louka, les	2
výhled na dané místo	2
plocha pro podnebný pás	1
vše kolem nás	1
souhrn přírodnin	1
nezodpovězeno	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak je již zmíněno v kapitole 1.1, tak přístupů a definic jak pojmout krajinu je několik. Proto je důležité si uvést, co pod tímto pojmem vidí žáci (Tab. 2).

Většina žáků vnímá krajinu jako přírodní oblast, což by odpovídalo typickému fyzicko-geografickému přístupu definování krajiny. K tomuto přístupu se řadí také velmi konkrétní odpovědi les a louka, souhrn přírodnin či přirovnání k ploše pro podnebný pás.

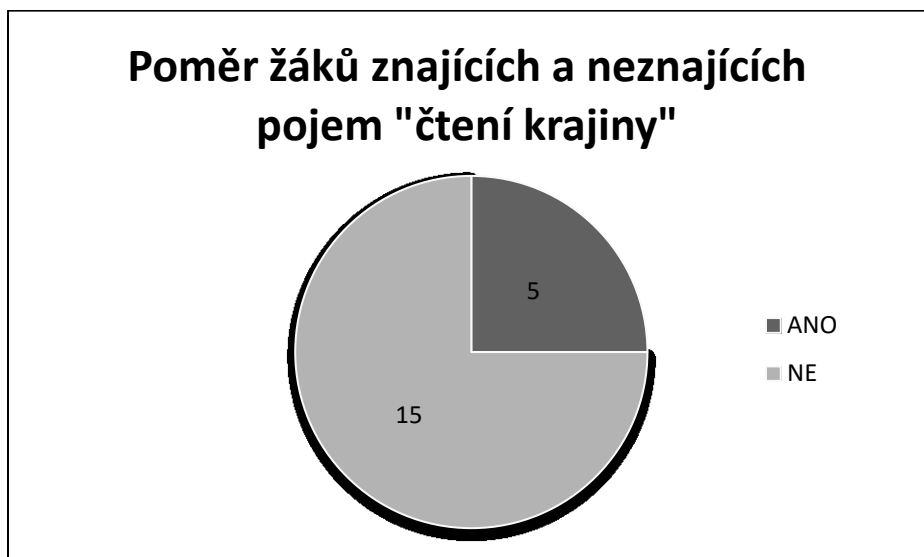

Tři respondenti berou krajinu jako rozsáhlý prostor a jeden jako vše kolem nás, což může zahrnovat všechny přístupy. Další dva žáci pracují i s faktorem čtení krajiny (1.3.1) – měřítkem, kdy pro vnímání krajiny potřebují výhled.

Vnímání krajiny je velmi individuální a obsáhlé a nedá se říci, co je špatně a co je dobře. Důležité však v mém výzkumu je pokusit se žákům otevřít oči a naučit je vnímat krajinu jinak, než jen jako přírodu, a ukázat jim několik úhlů pohledu a souvislostí. Seznámit je s krajinou obydlenou, kterou ovlivňuje především člověk. Vést je k zamyšlení nad historickým vývojem oblastí. Ukázat jim změnu vnímání krajiny při změně měřítka, tak že se nemusí jednat jen o velký prostor či výhled.

Slyšel/a jsi někdy o pojmu „čtení krajiny“?

Graf 1: Poměr žáků znajících a neznajících pojem „čtení krajiny“

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak je patrné z grafu (Graf 1), tak 15 žáků z 20 nikdy neslyšelo o tomto pojmu. To je podle mě velmi alarmující číslo, jelikož si myslím, že by čtení krajiny mělo být součástí výuky, protože je to velmi obohacující a užitečná dovednost.

Co si pod pojmem „čtení krajiny“ představuješ?

Tab. 3: Co si představuješ pod pojmem „čtení krajiny“?

Co si představuješ pod pojmem "čtení krajiny"?	počet odpovědí
prohlížení, zkoumání, pozorování krajiny	12
pozorování přírody	3
přemýšlení nad podobou krajiny	1
vnímání krajiny	1
funkce biotopu a ekosystému místa	1
zeměpisná orientace	1
nezodpovězeno	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky (Tab. 3) se dozvídáme, že většina žáků si pod pojmem „čtení krajiny“ představí především prohlížení, zkoumání nebo pozorování krajiny. Pro tři žáky je krajina pouze příroda, tudíž uvedli pozorování přírody. Hlubší smysl v této dovednosti jsem zaznamenala ve dvou odpovědích, kdy si pod tímto pojmem žák představí přemýšlení nebo vnímání podoby krajiny. Zajímavou odpovědí je i zeměpisná orientace, kterou čtení krajiny také potřebuje. Žáci se v těchto odpovědích příliš nerozepisovali a odpovídali spíše jednoslovně. Odpovědi ovlivnil také fakt, že o pojmu čtení krajiny většina nikdy neslyšela. Přesto si však utvořili poměrně dobrou představu.

V jaké části Prahy se nacházíme (světové strany)? Na jakou světovou stranu směřujeme cestou od psychiatrické léčebny ke Starým Bohnicím?

Tab. 4: Orientace - Bohnice

V jaké části prahy se nacházíme?	počet odpovědí	Na jakou světovou stranu směřujeme?	počet odpovědí
sever	12	Západ	11
západ	1	Severozápad	7
východ	1	Sever	2
nezodpovězeno	6	Nezodpovězeno	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Orientace dle světových stran patřila u žáků, v tomto případě, k lépe osvojeným dovednostem. Z tabulky (Tab. 3) můžeme vyčíst, že dvanáct z nich správně uvedlo, že se nacházíme na severu Prahy. Bohužel dvě odpovědi byly špatně a šest žáků ani neodpovědělo. Přitom by tato oblast měla být všem blízká, jelikož se zde nachází jejich škola. Výsledky u druhé otázky byly lepší, jelikož téměř všichni zaznamenali západní směr.

Žákům jsem nejdříve položila otázku, podle čeho se mohou orientovat. Bohužel se mi nejdříve nedostalo žádné odpovědi. Až po krátké diskuzi a velké nápovědě zmínili orientaci podle Slunce nebo podle toho, kde se nachází řeka. Pozorovala jsem však, jak se žáci budou orientovat v praxi. Dalo by se říci, že zvolili dva přístupy. Jedna skupina hleděla do Slunce a orientovala se podle jeho východu. Šli jsme v ranních hodinách a věděli, kde Slunce vychází, a pracovali s konkrétní informací. Druhá skupina přemýšlela obecněji nad tím, jak se přibližujeme k řece a jakým směrem řeka teče. Jeden respondent uvedl, že ví kde je sever, tudíž jakým směrem jdeme. Žáci pracovali ve skupinkách a radili si, a možná díky tomu téměř všichni uvedli správný směr.

Jak na tebe působí část Starých Bohnic? Jaké pocity v tobě vyvolává novější sídliště Bohnice? Zkus porovnat a vymysli klady a zápory těchto dvou částí.

Tato otázka je poměrně obecná a žáci měli možnost se u odpovědí rozepsat, ovšem výsledkem byly stručné odpovědi o jedné větě. Názory žáků se zde příliš nelišily. Obec Staré Bohnice na žáky působila především klidným a hezcím dojmem, v některých případech žáci uvedli, že na ně působí jako vesnice. Na druhou stranu dva respondenti uvedli, že jim oblast připadá děsivá a depresivní. Jako kladné stránky této lokality jmenovali především bohatý výskyt zeleně, klid a ticho. Mezi negativní stránky patřila omezená dostupnost. U sídliště Bohnice převládal názor, že oblast je rušná, s velkým množstvím paneláků a malou plochou přírody. Což souvisí s uvedenými negativy, které pociťovali stejně. Kladem sídliště je podle žáků jeho dopravní dostupnost a větší možnosti. Respondenti zde pracovali se subjektivními pocity. Ti, kteří například v dané oblasti bydlí, ji hodnotili pozitivně. Na žácích bylo patrné, že dané okolí poměrně dobře znají, jelikož se nachází v blízkosti jejich školy. A nedělalo jim problém názor vyjádřit. Ovšem u každého se našly rezervy v ochotě odpovídat obsáhleji a více se nad otázkou zamyslet.

Zmapuj, vymysli a zkus dokázat, jak moc se podle tebe změnil „vzhled“ obce (výskyt historických staveb, architektura, rekonstrukce atd.).

Tab. 5: Vzhled obce

vzhled obce	počet odpovědí
autobusová točna	11
barokní statek	7
fitness	3
kostel	2
rekonstrukce	2
novější část obce	8
nezodpovězeno	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle uvedených odpovědí (Tab. 5) a vlastního pozorování se ukázalo, že právě s touto otázkou měli žáci velký problém. Potřebovali více doplňujících informací a návodů k zamýšlení se nad vzhledem krajiny. Jednotlivé odpovědi byly velmi stručné a nenašel se nikdo, kdo by

dokázal uvést více vyskytujících se změn vzhledu a každý uvedl spíše jednu nebo dvě změny. Na druhou stranu se s názory poměrně doplňovali. Dva žáci nechali tuto otázku bez odpovědi. V pracovních listech se nejčastěji vyskytovala poznámka ohledně dnešní autobusové točny, kde se dříve nacházelo náměstí obce. Bylo ovšem potřeba žáky k těmto souvislostem navést. Jako další větší poznatek uváděli historický barokní dům (statek), který měl jako indicii na štítu napsán letopočet 1777, ten udává rok rekonstrukce. Podle tohoto roku a zároveň podle vzhledu domu se mohli žáci zamyslet nad tím, do jaké míry byla zachována architektura. To však neuvedl žádný z respondentů. Dalším prvkem, kterého si žáci všimli, byl nápis Fitness u staré a poměrně neudržované budovy. Žáci uváděli, že se obec snaží jít s dobou. Dále si všimli kostela, který zde byl i na počátku vzniku obce. Prošel rekonstrukcí a změnou slohu z románského na barokní. Toto už žáci nepoznali, i když se zde nacházely prvky, které je mohly nasměrovat. Bohužel žáci chybně uváděli, že se u kostela nachází hřbitov, který byl dříve přemístěn. Respondenti dokázali poznat, že některé domy prošly rekonstrukcí a zároveň se také vystavěly domy nové. Rozpoznali tedy novější část Starých Bohnic s rodinnými domky se zahradami a odlišili ji historické starší části. V této otázce také zaznamenávali i změny ve funkcích budov, to však bude uvedeno v nadcházející otázce (3.1.7).

Dle mého vlastního pozorování jsem došlo k závěru, že žáci potřebují navádějící informace. Bez nich je pro ně problematické se v krajině orientovat. Nenašel se jedinec, který by okolí nějak pozorněji obešel a zaměřil se například na detaily staveb. Jako celek dokázali objevit většinu nejviditelnějších změn, ovšem individuálně byla úroveň odpovědí slabá.

Změnilo se podle tebe využití (funkce) různých budov? Pokud si myslíš, že ano, vymysli důvody, proč k tomu došlo.

Tab. 6: Změna využití budov v obci

změna využití budov v obci	počet odpovědí
náves -> točna	11
statky -> domy, obchody a jiné	7
škola -> azylový dům	3
odpověď "ano"	3
odpověď "ne"	1
nezodpovězeno	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Tuto otázku považuji za jednu z nejzajímavějších a žákům byl poskytnut velký prostor pro vyjádření. Předpokládala jsem, že žáci s podobným čtením krajiny nemají příliš zkušeností, proto jsem jim nejdříve pokládala otázky, podle kterých by mohli odvodit původní funkci budov, popřípadě jim naznačit čeho si mají všimnout. Na položené otázky jsem mnoho odpovědí nedostala, což bylo limitujícím faktorem tohoto výzkumu, který se projevil v samotných odpovědích v pracovním listě. Bylo patrné, že žákům některé znalosti a dovednosti schází, a především jsem registrovala menší ochotu spolupracovat a zamyslet se nad danými funkcemi. Posoudit současné funkce bylo pro ně jednodušší a více se v tomto ohledu orientovali. Bylo pro ně snazší si přečíst jednotlivé aktuální informace u daných budov, popřípadě si je trochu prohlédnout, než se zamyslet, zda se funkce změnila a podle čeho tak soudí. V odpovědích (Tab. 6) se našla i spojitost s předchozí otázkou. Uváděli opět změnu bývalého náměstí na autobusovou točnu. Sice se nejedná o budovu, ale oceňuji nalezení spojitosti. Po společné diskuzi žáci rozpoznali budovu bývalé školy, která se dnes využívá jako azylový dům. Tři žáci to následně uvedli do pracovního listu. Dalším jejich poznatkem bylo, že z bývalých statků se v současnosti staly obchody, dále například zmíněné fitness nebo infocentrum (ve skutečnosti se jedná o spolek „Bohnice žijí“).

Na otázku, proč k daným změnám došlo, odpovědělo pouze sedm žáků. Jedním z důvodů, které uváděli, je přesun zemědělské činnosti dále na venkov, technický pokrok a vznik velkochovů hospodářských zvířat. S modernizací souvisela odpověď jednoho respondenta, že původní povolání už nejsou potřebná, tudíž se změnila i funkce budov. Dalším příkladem změny funkce budov, kterou nikdo neuvedl, je bývalý velkostatek, který je dnes součástí

bohnické léčebny a zdejší chov koní umožňuje například hipoterapii (fyzioterapeutická metoda využívající koně). Původní funkci lze odvodit od blízkosti volné louky a charakteru stavby, a současnou na základě nápisů nebo vnímání rozlehlosti léčebny. Dále nikdo nevedl budovu dnešního hospice, která dříve fungovala jako hospoda, což by se podle vzhledu a umístění budovy dalo „přečíst“.

Při mém pozorování bylo vidět, že žáci nechtějí přemýšlet o historii obce. Bylo pro ně těžké poznávat historické prvky, od kterých by odvozovali původní funkce budov. Dále také příliš nepracovali s rozmístěním daných budov a nehledali případné souvislosti. Jako v předchozí otázce musím zmínit, že aktivita žáků při výzkumu a jejich zájem se promítal do jejich stručných odpovědí. Opět se nenašel respondent, který by uvedl více jak dvě budovy a rozvedl, proč a jak se daná funkce změnila. I k těmto stručným odpovědím bylo potřeba žáky usměrňovat a orientovat jejich pozornost k důležitým prvkům a navést je k nějakému názoru.

Najdi důkazy o různých současných i minulých funkcích obce (obytná, zemědělská, kulturní atd.).

Tato otázka má podobný význam jako ta předchozí, ovšem zde šlo především o to dané funkce dokázat. Bohužel ani tady se žáci více nerozepisovali. Tři čtvrtiny z nich uvedly jako původní funkci, že se zde nacházela škola. Což se dá brát jako funkce vzdělávací či výchovná. Často se také v odpovědích objevovala funkce obytná, kterou dokazovali výskytem jak zrekonstruovaných historických budov, tak výstavbou novějších domků. Několik žáků se zmínilo o bývalé zemědělské funkci, kterou zdůvodnili bývalými statky. U této funkce by bylo vhodné uvést ještě výskyt luk a polí v blízkosti bývalé návsi. Jednou odpovědí byl kostel, což zastává kulturní funkci, ovšem ta uvedena nebyla. Také byla jednou zmíněna točna autobusu, což dokládá současnou funkci dopravní, kterou zmínil jeden respondent. Příkladů zde mohli zmínit několik. Více opomíjenou byla funkce kulturní, jak současnou, tak minulou, kde je dalším důkazem výskyt stravovacích zařízení, obchodů nebo naučné stezky. Mezi další nezmíněné funkce patří rekreační. Ta by se dala prokázat bohatou zelení, přírodními parky a chatičkami. A v neposlední řadě bychom mohli jmenovat i funkci zdravotnickou, protože areál léčebny zasahuje do této obce a žáci s tím byli seznámeni.

Výsledkem hodnocení otázky z pracovního listu je velmi podobný jako v předešlých dvou otázkách. Každý z žáků odpovídal stručně a uvedl jednu, maximálně dvě funkce. Většina z nich neuváděla dotazovaný důkaz funkce.

Při procházce od hlavní části obce - bývalé návsi k okraji obce, kde se nacházejí zmiňované pole a louky, nebyla vidět na žácích větší snaha krajinu více poznávat a reagovat na mé poznámky, které je měly směřovat k lepším odpovědím. Zajímavostí a vsuvkou je, že při zastávce u statku léčebny, s výhledem na pole, louky a České středohoří, nedokázali jmenovat názvy hor, které se před nimi rozkládaly (Milešovka, Lovoš).

Čím si myslíš, že je zapříčiněno, že má tato oblast velkou hustotu zeleně? Myslíš si, že je to udržitelné do budoucna?

Bohnice jsou známé tím, že je obklopuje velké množství zeleně. To se prokázalo i při mé výzkumné procházce přes Staré Bohnice, Bohnické údolí a podél řeky Vltavy. Přesto, že se Bohnice nachází v Praze, můžeme tu najít hodně přírodního bohatství.

Polovina žáků uvedla do pracovních listů, jako příčinu velké hustoty zeleně, blízkost řeky a jejího pozitivního vlivu na podobu krajiny. Pětina žáků uvedla, že k hojnému výskytu přírody přispívá nízká hustota zalidnění a také řídká doprava. Zaznělo také, že hustota zeleně může být pozůstatkem bývalé zemědělské činnosti. Ve dvou případech odpovídali, že k vnímání této hustoty přispívá také skutečnost, že se zde vyskytují domky se zahradami. Pouze dva žáci poznamenali, že je tato oblast vyhlášena chráněnou krajinou, což napomáhá i k budoucí udržitelnosti. Tím se dostáváme k druhé části otázky, zda si žáci myslí, že je možné tuto zeleň udržet (Graf 2).

Graf 2: Udržitelnost zeleně

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu (Graf 2) je tedy patrné, že většina žáků považuje tuto přírodní oblast s vysokou hustotou zeleně za udržitelnou. Souvisí s tím výše zmíněné odpovědi. Zaslouhuje se o to především její státní ochrana a také velká iniciativa místních občanů. Jako důvod neudržitelnosti uváděli například možnou výstavbu městského okruhu a také vliv urbanizace. Podle mého pozorování žáci neměli s touto odpovědí větší problémy. Uvědomovali si, kolik zeleně se kolem nich nachází, a oceňovali místní krásu přírody. Zaznamenané důvody také dávaly smysl. I počet žáků, který na tuto otázku odpověděl, byl vyšší než u otázek předchozích. Překvapující bylo, že pouze dva žáci zmínili funkci ochrany krajiny.

Vymysli možné využití svahů Bohnického údolí a zdůvodni. Zkus uvést místo z blízkého okolí, kde se svahy využívají.

Tab. 7: Využití svahů

využití svahů	počet odpovědí
vinice	10
rekreace	4
terasy	1
zkoumání hornin	1
nezodpovězeno	4

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zamyslet se nad expozicí daných svahů, popřípadě nad vlivem dalších faktorů. Jedná se o jižní svahy, tudíž by zde bylo vhodné prostředí pro vinice. Dříve se zde dokonce nacházely, což například dokazují dochované zbytky kamenných teras, které mohly být pro žáky indicií. Dalším možným využitím by mohly být pastviny. Dnes je toto území zalesněné.

Z tabulky 7 můžeme vyčíst, že polovina žáků uvedla jako využití pěstování vinné révy (vinice). Další odpověď u čtyř respondentů bylo využití rekreační, kde jako příklad napsali procházky a výlety. V jednom případě to bylo využití v rámci terasového pěstování nebo zkoumání hornin. Čtyři respondenti nechali otázku bez odpovědi. Bohužel ani jeden z žáků neodůvodnil svoji odpověď. Je možné, že vycházeli z druhé podotázky, která se týkala využití svahů v blízkém okolí. Osm studentů si vzpomnělo na jižní svahy v botanické zahradě v Bohnicích, kde se vinice vyskytují. Zbytek respondentů podobnost svahů neuvedl.

Jak je patrné i z odpovědí z pracovního listu, kde nikdo neuvedl důvody případného využití, čtení krajiny není pro žáky zažitá dovednost. Bohužel se v rámci mého pozorování prokázalo, že žáci se nepozorují okolí kolem sebe. Na tuto otázku odpovídali spíše díky vlastním znalostem, než aby se ji snažili vyčíst z okolí, kterým jsme procházeli.

Jak staré může být toto území, jaké horniny se zde mohou vyskytovat a co ovlivňuje dnešní podobu tohoto údolí?

V této otázce šlo o využití zejména fyzicko-geografických znalostí. Praha je velmi členité město a můžeme zde najít různě staré pozůstatky. Na severu Prahy, kde se vyskytují zachovalá skalní společenství, se zachovaly útvary z prvohorního období. Dokázat se to dá také bohatým výskytem břidlic, jednou z hornin prvohorní činnosti. Žáci ji při výzkumu měli poměrně často na očích, především na Vltavské vyhlídce.

Geologie studentům dělala velký problém a jejich odpovědi byli velmi různorodé. Nikdo si netroufl odhadnout druh hornin, na které byli upozorňováni. Důvodem je, že žáci tuto látku ještě neprobírali při výuce. Otázku jsem však nechtěla vylučovat. Stáří území podle mého pozorování velmi tipovali a nikdo svou odpověď nezdůvodnil (Tab. 8).

Tabulka 8: Stáří území

stáří území	počet odpovědí
prvohory	3
druhohory	4
třetihory	3
čtvrtohory	5
nezodpovězeno	5

Zdroj: Vlastní výzkum

Na podotázku, co ovlivňuje dnešní podobu území, odpovědělo pouze devět z dvaceti žáků. Ovšem při mém pozorování žáci na položené otázky poměrně dobře reagovali a dokázali si utvořit obrázek o modelaci území. Nakonec pouze tři studenti zaznamenali, že velký vliv na tvarování území má řeka a s ní spojená erozní činnost. Druhou nejčtenější odpovědí, byl vliv výstavby silnic a obydlí. Mezi jednou zaznamenané odpovědi patřil vliv počasí, vliv člověka nebo světového oceánu.

Dalo by se říci, že vliv na podobu území mohou mít faktory jak fyzicko-geografické, tak socioekonomické. Ovšem na základě toho, že je to chráněné území a jedná se pouze o přírodní krajinu, tak větší význam tu mají vlivy přírodní. Jedná se především tedy o erozní činnost.

Bohužel se tato otázka nesečkala s úspěchem. Při pozorování bylo znát, že žáci nemají geologii v oblibě. Také je toto učivo ještě čeká v dalším ročníku. Při pozorování, jak žáci reagují na otázky ohledně modelace krajiny a čeho si všimají, si podle mě nevedli špatně. Neprojevovalo se to bohužel v odpovědích v pracovním listě. Tento rozpor mohl nastat nezajímavostí žáků vyplňovat pracovní list.

Na které straně Vltavy se nacházíme? Podle čeho jsi to poznal/a? Kterým směrem řeka teče?

Tab. 9: Orientace – Vltava

břeh Vltavy	počet odpovědí	směr proudu	počet odpovědí
pravý	16	na sever	10
levý	1	k Mělníku	3
východní	3	k Tróji	2
nezodpovězeno	0	nezodpovězeno	5

Zdroj: Vlastní výzkum

S touto otázkou si žáci poměrně dobře poradili. Až na jednu výjimku dokázali všichni odvodit, na jakém břehu Vltavy se nacházíme (Tab. 5). Správnou odpovědí byl břeh pravý. Ve třech případech odpovídali podle světových stran, tudíž se jednalo o stranu východní, jelikož řeka teče na sever. Žáci se orientovali především podle směru proudu řeky. Dva z respondentů stranu odůvodnili postavením Slunce, tudíž podle světových stran. Zajímavě odvozená odpověď byla, že na druhé straně řeky se nachází Levý Hradec, a podle toho respondent usoudil, že my jsme byli na straně pravé. Šest žáků svoji odpověď nezdůvodnilo. I na určení směru proudu řeky odpovídali žáci správně. Vyskytly se však dvě odpovědi, že řeka teče směrem do Tróje, což bylo z našeho místa proti proudu. V otázce nebylo určeno, zda mají určit světovou stranu či například oblast. Tři studenti tak zmínili, že řeka teče směrem do Mělníka, kde se stéká s Labem. Otázkou je, zda vědí, že je to směrem na sever. Pět žáků svou odpověď nevedlo.

Celkově bylo při pozorování zřejmé, že žáky toto určování poměrně bavilo. Dokázali si všimnout i maličkostí. Například jedna skupina žáků si všimla ryb plavajících proti proudu. Žáci byli schopni o směru přemýšlet a jmenovat oblasti, kudy řeka protéká. Opět se však našlo pět studentů, kteří nezodpověděli směr proudu. Za povšimnutí stojí také odpovědi, že řeka teče do Tróje.

Jakou funkci podle tebe měla zchátralá budova na pravém břehu Vltavy, okolo které procházíme? Po vysvětlení funkce vymysli důvody výstavby této budovy právě na tomto místě a důvody pozdějšího nevyužívání.

První podotázka byla zaměřena spíše na všeobecnou znalost okolí. Bylo poměrně složité pouze čtením krajiny přijít na bývalou funkci této budovy. Jednalo se o nejstarší dynamitku na světě, která byla založena Alfredem Nobelem. V širším kontextu se tedy jednalo o průmyslový areál. Vodítkem mohl být například dochovaný vysoký komín či zázemí úzké rokle.

Pouze pět žáků se pokusilo určit její bývalou funkci. Dva respondenti věděli na základě vlastních znalostí, že se zde dynamitka vyskytovala. Mezi další odpovědi patřili například nemocnice, což odůvodnili vzhledem a velikostí budovy. Dále přístav, díky blízkosti řeky, nebo kasárny, což neodůvodnili. Po sdělení faktu, že se jednalo o dynamitku, měli žáci za úkol zamyslet se nad tím, proč se nacházela právě na tomto místě. Správně odpovídali, že oblast je výhodná, a to pro svou odlehlost a blízkost řeky. Dva respondenti uvedli, že se zde vyskytoval dostatek surovin. Osm žáků se nad touto otázkou nezamyslelo a důvod nenapsalo. Na otázku, proč už se tato budova nevyužívá, žáci nedokázali odpovědět. Svoji myšlenku uvedli pouze tři žáci. První z nich je, že se nachází v záplavové oblasti. Druhá, že se přestal dynamit vyrábět. A třetí, že došly suroviny.

Při pozorování bylo znát, že se žáci bojí více uvažovat a nesnažili se odpovědi ani tipovat. Ocenila jsem nápady na bývalou funkci v souvislosti se vzhledem areálu a s jeho blízkostí vody. Opět se zde ukázalo, že žáci neradi odpovídají na otázku „proč“. Tudíž jsem získala jen pár odpovědí, což odpovídá i jejich aktivitě při čtení krajiny, která není velká.

Co mohlo ovlivnit vznik skalnatého srázu nad Vltavou? Byla podle tebe tato vyvýšenina dříve obývána? Pokud si myslíš, že ano, uveď přibližnou dobu osídlení, důvody, popřípadě typ osídlení.

Tab. 10: Vznik a osídlení srázu

vznik srázu	počet odpovědí	osídlení	počet odpovědí
eroze	9	ano	13
vrásnění	4	ne	3
nezodpovězeno	7	nezodpovězeno	4

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky (Tab. 10) můžeme vyčíst, že téměř polovina žáků si myslí, že daný sráz vznikl díky erozní činnosti a další čtyři zmínili vliv vrásnění. Faktem je, že podobu tohoto skalnatého srázu ovlivnil kamenolom, který poškodil toto území. Pro žáky není úplně jednoduché toto vydedukovat, ale indicií jim mohl být strmý vzhled skály či blízkost řeky. Jedná se o bývalé hradiště, které bylo obýváno už v dobách neolitu. Odvodit osídlení mohli díky názvu této oblasti – hradiště Zámka, pod kterou vede ulice V Zámčích. Jedná se o přírodní památku. Většina žáků správně uvedla, že území dříve bylo osídleno. Pět žáků zaznamenalo jako typ osídlení pevnost, zbytek respondentů se nevyjádřil. Ve třech odpovědích zazněl jako důvod osídlení blízká řeka. Nikdo z žáků si však opět netroufl odhadnout, v jaké historické době mohlo toto osídlení existovat.

Při mém výzkumu jsem zpozorovala, že nikdo z žáků se pod tímto srázem nezastavil a pořádně nezmapoval okolí či jiné prvky, i když na to byli předem upozorněni. Svě odpovědi zaznamenávali až na společné zastávce, ovšem opět se našlo několik respondentů, kteří nezodpověděli nic. Nikdo se také ani neorientoval podle informačních tabulí, kde se o tomto území píše.

Na kterou světovou stranu se z vyhlídky díváme a jakou část Prahy vidíme?

Tab. 11: Orientace z vyhlídky

světová strana	počet odpovědí	část Prahy	počet odpovědí
západ	14	Praha 6	4
jihozápad	4	Praha 8	2
sever	2	Divoká Šárka	2
nezodpovězeno	0	Roztoky	1
		nezodpovězeno	11

Zdroj: Vlastní výzkum

Tato otázka se zdála být jako jedna z těch jednodušších, ale jak je vidět z tabulky (Tab. 11), orientace žáků tolik přesná nebyla. Správnou západní světovou stranu naštěstí dokázali téměř všichni správně určit, až na dvě chybné odpovědi. Ovšem určit část Prahy, kterou vidíme, už pro žáky bylo složitější. Z vyhlídky jsme hleděli na okraj Prahy 6, konkrétně na Suchdol a také na Roztocké údolí, což ovšem není část Prahy. Čtyři žáci uvedli obecně Prahu 6, která je však rozlehlá a na její větší část vidět nebylo. S tím souvisí i uvedené území Divoké Šárky, které patří pod Prahu 6, ovšem vidět není, a žáci si ji patrně spletli s Roztockým údolím. Za negativní zmínku stojí dvě odpovědi, že se díváme z Prahy 8 na Prahu 8. To je velký nedostatek dvou respondentů. Bohužel jedenáct žáků neznalo odpověď, na jakou oblast hledíme, a nic nezaznamenali.

Světovou stranu si žáci, jak jsem zpozorovala, dokázali odvodit z předchozích otázek. Problémem pro ně bylo určit zmiňovanou pražskou část viditelnou z vyhlídky. Nedokázali si najít prvek, podle kterého by se dokázali orientovat. Tím mohla být například zastávka přívozu. Nebo fakt, že jsme se nacházeli na hranici se Středočeským krajem. K této otázce však stačila i pouhá základní znalost mapy Prahy.

Jak ovlivnila erozní činnost Vltavy podobu této krajiny?

Tab. 12: Vliv eroze

vliv eroze	počet odpovědí
vznik údolí	13
zakroucení Vltavy	2
vznik cest	2
tvar údolí	1
strmé břehy	1
nezodpovězeno	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Odpovědi žáků na tuto otázku byly všechny poměrně správné (viz Tab. 7). Žáci dobře uvedli, že díky erozní činnosti vzniká údolí, ovšem odpověď dále nerozvedli. Mohli poznamenat, že erozí se může prohlubovat koryto řeky, což dodává údolí typický tvar ve tvaru „V“. Nebo naopak může docházet k boční erozi a rozšiřování údolí do stran a vzniku meandrů. Každý z respondentů uvedl pouze jednu možnost nějaké modelace, a to spíše v obecném smyslu, jak je uvedeno v tabulce (Tab. 12).

Při diskuzi na toto téma studenti dokázali reagovat a odvozovat jednotlivé důsledky erozní činnosti, které také odvozovali díky výhledu na koryto řeky a údolí, a všimli si daných souvislostí. Do pracovního listu se však opět příliš nerozepisovali.

Existují nějaká rizika pro toto území na základě blízkosti Vltavy a jejích přítoků?

Tato otázka skončila s jasným výsledkem, kdy šestnáct žáků uvedlo jako riziko povodně. Další tři studenti zmínili možné sesuvy půdy a jeden respondent žádné riziko nevidí.

Povodně jsou asi největším úskalím Vltavy, ovšem na území, kde jsme se nacházeli, by tolik škody nezanechaly, jelikož je na kopci, a v údolí by případně nastaly škody „pouze“ přírodního charakteru (lámání stromů apod.). Tyto problémy se nedají srovnat například s centrem Prahy nebo Trójou, kde se nízko nad řekou nachází budovy s obytnou či kulturní funkcí. Myslím si, že žáci si při této otázce vybavili především katastrofy z minulých let. Ovšem naše mapované území je poměrně v bezpečí. Žáci také mohli poznamenat, že jeden z přítoků – Bohnický potok - má vyschlé koryto, ovšem dle pozorování si toho nevšimli.

S povodní souvisí i zmiňované sesuvy půd, které by patřily k jednomu z rizik na tomto území. Ovšem nachází se zde převážně skalnaté srázy, tudíž riziko není tak velké.

Jak jsem již zmiňovala, myslím se, že žáci u této otázky pracovali s širším územím, které už nepatřilo do našeho výzkumu. Poznatky však měli obecně správně. Může se z toho vyvodit, že dělá žákům problém se soustředit na menší území. Dá se říci, že odpovědi byly velmi automatické a nezamysleli se nad tím, že se nacházejí na vyhlídce a v údolí pod nimi se nachází pouze přírodní prvky.

3.2 Kategorizace otázek

Uvedené rozdělení otázek do daných kategorií slouží k větší přehlednosti obecnějších výsledků z pracovních listů. Nejširší rozdělení tvoří znalosti a dovednosti, které se následně dělí podle zaměření otázky.

3.2.1 Znalosti

3.2.1.1 Fyzicko-geografické znalosti

V jaké části Prahy se nacházíme (světová strana)?

Čím si myslíš, že je zapříčiněno, že má tato oblast velkou hustotu zeleně?

Jak staré může být toto území, jaké horniny se zde mohou vyskytovat a co ovlivňuje podobu dnešní krajiny?

Co mohlo ovlivnit vznik skalnatého srázu nad Vltavou?

Na jakou část Prahy vidíme z vyhlídky?

Tato kategorie otázek žákům dělala poměrně problém. Nejvíce se ztráceli v geologii, což může být zapříčiněno tím, že dané učivo budou teprve probírat v dalším ročníku, a také neoblíbou tohoto tématu. Na druhou stranu nejlépe se vyjadřovali k hustotě zeleně. V orientaci mají průměrné znalosti, ale tato činnost je poměrně bavila. Největším nedostatkem byly příliš stručné odpovědi a větší počet otázek bez odpovědi.

3.2.1.2 Sociálně-geografické znalosti

Jakou funkci podle tebe měla zchátralá budova na pravém břehu Vltavy? Po vysvětlení funkce vymysli důvody výstavby právě na tomto místě a důvody pozdějšího nevyužívání.

Byla vyvýšenina dříve obývána? Pokud ano, zkus uvést dobu, typ a důvody osídlení.

U těchto otázek nastal problém, že se žáci dostatečně nevyjadřovali do pracovních listů a ani jejich aktivita při pozorování nebyla velká. Jednalo se o spíše zajímavosti než všeobecný přehled, tudíž jejich znalost je spíše okrajová. Bohužel zde však nemohu ocenit ani jejich snahu o to něco vyčíst z krajiny a pokusit se odpovědět.

3.2.2 Dovednosti

3.2.2.1 Fyzicko-geografické dovednosti

Na jakou světovou stranu směřujeme cestou od psychiatrické léčebny ke Starým Bohnicím?

Na které straně Vltavy se nacházíme? Podle čeho jsi to poznal/a? Kterým směrem řeka teče?

Na kterou světovou stranu se z vyhlídky díváme?

Jak ovlivnila erozní činnosti Vltavy podobu této krajiny?

S touto kategorií si žáci poradili nejlépe ze všech. S orientací, až na výjimky, nebyl velký problém a žáci si dokázali skutečnosti odvozovat. Vliv erozní činnosti dokázali na dobré úrovni vyčíst i na základě vlastních znalostí. Počet odpovědí zde byl také vyšší, ovšem opět se žáci příliš nerozepisovali.

3.2.2.2 Sociálně-geografické dovednosti

Vymysli možné využití svahů Bohnického údolí a zdůvodni.

Zmapuj, vymysli a zkus dokázat, jak se podle tebe změnil „vzhled“ obce?

Změnilo se podle tebe využití různých budov?

Najdi důkazy o současných i minulých funkcích obce.

Existují nějaká rizika pro toto území na základě blízkosti Vltavy a jejích přítoků?

V této kategorii měli žáci asi největší prostor pro čtení krajiny. Měli možnost okolí dostatečně zmapovat, ovšem nikdo tak neučinil. Potřebovali poměrně velké množství vstupních informací, které je naváděly k odpovědím. Negativem byl poměrně nízký počet odpovědí, které byly zároveň velmi stručné. Výjimku tvořila otázka na využití svahů, na kterou žáci dokázali dobře odpovídat, i na základě vlastních znalostí svahů v botanické zahradě v Bohnicích. Žáci zde mohli přicházet na spoustu zajímavostí jen díky čtení krajiny, ovšem nebyl vidět větší zájem o tuto činnost. Vyplývá z toho, že by se žáci měli naučit vnímat krajinu i jako nepřirodní oblast. A jejich povědomí o čtení krajiny by se celkově mělo prohloubit tak, aby dokázali vnímat více prvků a souvislostí.

3.2.3 Hodnocení výsledků kategorií

Obecně výsledky hodnotím jako podprůměrné. Největším nedostatkem byla malá ochota žáků odpovídat. Při pozorování jejich čtení krajiny jsem také neviděla větší aktivitu. Žáci pouze letmo pozorovali okolí, což se odrazilo i v jejich komunikaci při diskuzích a při vypracování pracovního listu. Mohlo to být způsobené tím, že výzkum probíhal na konci školního roku a žáci už neměli velkou motivaci a soustředění. Tyto aspekty ovlivnil také fakt, že se výzkumu zúčastnili dobrovolně. Žáky mohlo ovlivnit i to, že učivo neprobírali ve škole (např. geologie). K hledání odpovědí potřebovali více vstupních informací. Odpovědi ve většině případů neodůvodňovali, což ochuzovalo tento výzkum. Mezi znalostmi a dovednostmi jsem neobjevila patrnější rozdíl v úrovni a správnosti odpovědí. Řekla bych však, že nepatrně lépe na tom byly výsledky s fyzicko-geografickou tematikou. Největší nedostatek jsem viděla v socio-geografických dovednostech čtení krajiny.

3.3 Vliv osobních faktorů na čtení krajiny

Ve výzkumu práce jsem se zabývala také osobními faktory a jejich možným vlivem na vnímání krajiny a její čtení. Vše jsem odvozovala z pracovních listů, jelikož při pozorování jsem k těmto faktorům neměla přístup. Bohužel se mezi nimi neprokázaly velké souvislosti.

Za zmínku stojí souvislost s pohlavím, kdy chlapci celkově odpovídali stručněji než dívky. Chlapci však byli pouze tři, tudíž vzorek není v tomto případě vhodně rozložen.

Pozornost jsem soustředila především na případné vlivy na vnímání pojmu krajina a pojmu čtení krajiny. Zajímavostí je, že hlubší odpovědi, kde žáci čtení krajiny charakterizovali jako vnímání krajiny či přemýšlení nad krajinou a jejím vývojem, psali žáci s uměleckými zájmy (kreslení, zpěv). Dále se našla shoda mezi třemi žáky, kteří mají jednoho z rodičů učitelského povolání a stejně vnímají krajinu jako nějaký rozsáhlý prostor. V dalších dvou částech pracovního listu se neukázaly větší souvislosti a vliv osobních faktorů. Pomohlo by, kdyby odpovědi žáků byly obsáhlejší a různorodější. V odpovědích se nenacházely velké rozdíly a byly velmi stručné, tudíž se podobnosti neobjevily. Nedokážu tedy ani kategorizovat případné typy čtenářů krajiny.

4 Závěr

Čtení krajiny je velmi zajímavá geografická dovednost, se kterou by se měli seznamovat již žáci na základních školách. Ve výzkumu jsem se tedy zajímala o to, jakým způsobem tuto činnost žáci zvládají. Cílem této práce je prohloubit jejich dovednost číst krajinu a zjistit, zda osobní faktory žáků tuto činnost ovlivňují. Metodou tohoto kvalitativního výzkumu bylo pozorování žáků při čtení krajiny v rámci předem stanovené trasy, a také vyhodnocení pracovních listů, které žáci v průběhu vyplňovali. Došla jsem k zajímavým závěrům, které by měly ovlivnit budoucí přístup žáků i učitelů k tomuto tématu. Většina žáků nikdy nebyla s pojmem čtení krajiny seznámena a odráželo se to do jejich praktické činnosti. Žáci měli problémy všimnout si prvků, které by je vedly k zajímavějším odpovědím. Ztráceli motivaci a při výzkumu nebyli příliš aktivní. V otázkách v pracovním listu se téměř u každé někdo nevyjádřil vůbec. Ostatní odpovědi byly většinou velmi stručné a především jim často scházelo odůvodnění, které se po nich žádalo. Rozdíly mezi úrovní znalostí a dovedností se výrazněji neprokázaly. Obecně dělalo žákům problém pracovat v souvislostech. Jednak jak spojit znalosti s dovednostmi, tak spojit jednotlivé přístupy ke čtení krajiny. Byla tedy zjištěna podprůměrná schopnost žáků číst krajinu. Neprokázal se ani velký vliv osobních faktorů na tuto činnost. Z výzkumu neodhadneme ani případné charakteristické rysy nebo typy čtenářů krajiny. Žákům však bylo toto téma zajímavou formou představeno a upřesněno. Jejich znalosti se prohloubily a získali další zkušenosti při dovednostních otázkách.

Tato práce by měla motivovat jak žáky, tak učitele, aby se touto problematikou zabývali, jelikož je to velmi obohacující téma a dovednost. Čtení krajiny je užitečné a obohacující do běžného života, a proto je důležité, aby s ním žáci byli seznámeni a naučili se pracovat s různými prvky a přístupy.

Na výzkum bych ráda navázala v diplomové práci, kde bych toto téma více prohloubila a také mohla zjistit, zda se změnil přístup žáků ke čtení krajiny. Tato bakalářská práce by tomu měla dopomoci.

Seznam literatury a zdrojů

BOHÁČEK, T., ŘEZNÍČKOVÁ, D. (2010): Čtení fotografií optikou geografa. Geografické rozhledy, 19,4, 18-19.

DEMEK, J. (1999): Úvod do krajinné ekologie. Univerzita Palackého, Olomouc, 102 s.

Evropská úmluva o krajině (2010), mzp.cz

<https://www.mzp.cz/cz/evropska_uumluva_o_krajine_smlouva> (20. 7. 2019)

FORMAN, R. T. T., GODRON, M. (1993): Krajinná ekologie. Academia, Praha, 583 s.

HAVRLANT, M., BUZEK, L. (1985): Nauka o krajině a péče o životní prostředí. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 126 s.

KOLEJKA, J. (2010): Krajina – předmět studia. In: Atlas Krajiny ČR. Ministerstvo životního prostředí, Praha. <https://www.mzp.cz/cz/atlas_krajiny_cr> (11. 7. 2019)

KOLEJKA, J. (2013): Nauka o krajině. Masarykova Univerzita, Brno, 123 s.

KUČERA, Z. (2010): Principy a problémy geografického studia krajiny. Dizertační práce. Katedra sociální geografie a regionální geografie Přf UK, Praha, 202 s.

KUČERA, Z. (2009): Jak vnímáme krajinu a její paměť. Geografické rozhledy, 18,5,6-7.

MADAR, Z., PFFEFER, A. (1973): Životní prostředí. Orbis, Praha, 571 s.

SKLENIČKA, P. (2003): Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Praha, 321 s.

SVOBOVÁ, K. (2011): Krajinný ráz. Ústav prostorového plánování FA ČVUT, Praha.

TESAŘOVÁ, B. (2012): Čtení krajiny jako geografická dovednost. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přf UK, Praha, 67 s.

ZÁKON č. 114/1992 Sb., o ochraně krajiny a přírody. In: Sběrka zákonů ČR.